

land blijkt te bestaan uit een aantal hutten van bladen en doeken, het vette land is een haast ondoordringbaar oerwoud.

Hierbij sluit zich dan ook de titel aan van het tweede deel: De huiltende Wildernis. Het historisch gedocumenteerde gedeelte is nu achter den rug; in dit deel komt het verhaal, wil men, de roman, meer tot zijn recht. Ook nu behoudt het zijn verbindende functie, daar Arjaan in het oerwoud is bij ds van Raalte, Sitske in de prairie bij ds Scholte.

Zeet uitvoerig wordt geschilderd het leven in de wildernis, de stichting van de stad Holland. Zeer realistisch wordt de strijd en het lijden der emigranten verhaald, zonder sentimentaliteit of mysticisme. Het is de geschiedenis van volk dat bidt en werkt, van een kolonie die groeit als 't ware door de dooden heen. Hoogtepunten bereikt de schrijver steeds als hij de heroïsche worsteling uitbeeldt van dit hoopje menschen met hun zonden en gebreken, bouwend in gehoorzaamheid aan hun niet-blijvende stad hier beneden. Vol geloof vertrouwen zij hun dooden toe aan de aarde, die het brood moet opbrengen voor de levenden en stemmen zij in met v. Raalte: „Broeders, de hemelen verblijden zich, want uit deze wouden is wederom een ziel opgevaren tot God”.

Het leven en sterven der kolonisten wordt weerspiegeld in het verhaal over de liefde tusschen Arjaan en Sitske. Ook zij bereiken hun doel over dooden heen. Het leven gaat voort, hun huwelijk draagt de belofte van nieuw leven in zich. Dit tweede deel kan daardoor dikwijls boeiender zijn dan het eerste, het bevat episode die spannend zijn door het avontuurlijk gebeuren.

Toch zal men blijven gevoelen, het gaat niet om het uiteindelijk huwelijksgeeluk van de beide gelieven; dat zij elkander krijgen is misschien een mooi slot voor een onderwetschen roman. Hier is het haast alleen symboliek. Zoals Arjaan's volharding, ondanks de talrijke moeilijkheden, eindelijk beloond wordt, zoo zal ook eens de stad Holland verrijzen, dank zij den onvermoeiden arbeid en het alles overwinnende geloof van de kolonisten.

De jonggehuwden gaan naar de stad Holland, ze verlaten de prairie met de nederzetting van ds Scholte, de independist, over wien in dit werk weinig en dan meer kwaads dan goeds gezegd wordt, omdat het is een gedenkboek naar aanleiding van de stichting in 1847 der stad van ds v. Raalte.

Dit in omvang monumentale werk, is als roman in den bekenden zin niet spannend. Er zit een te opgelegde tendenz in om de dialogen die natuurlijkheid te geven, die het innerlijk leven weerspiegelt. Zij spreken met de stem van den auteur haast uitsluitend over de emigratie. Maar als gewone roman is het boek ook niet bedoeld, daar het een documentair historisch karakter draagt. En als zoodanig is het goed. Het geeft een levende beschrijving met aangrijpende episodes van een gebeurtenis die van groote betekenis is geweest voor ons land en onze Kerken. Een prettig te lezen, zeer interessant gedenkboek, meer dan een literair kunstwerk.

Gron.

H. S.

over: quia (omdat) en quatenus (voor zoo verre) in het onderteekeningformulier der Hervormde predikanten”⁷⁾.

Met deze merkwaardige en duidelijke exclamatie blijkt wel heel duidelijk dat Scholte weinig oog had voor de kerk van Christus, zooals deze op Schriftuurlijke wijze geïnstitueerd en georganiseerd op een bepaalde plaats en in een bepaalden tijd optreedt en optreden moet. Hij was een echte individualist naar aanleg en overtuiging. Wanneer hij in zijn speculaties over de Openbaring aan Johannes de apocalyptische stad Babylon identificeert met de Roomsche kerkgemeenschap, voegt hij aan dit oordeel onmiddellijk de opmerking toe „dat er in den loop der eeuwen onderscheidene Protestantsche wijken” aan die stad zijn „aangebouwd, en dat die aanbouw nog niet heeft opgehouden.”⁸⁾ Wanneer iemand Scholte zou vragen: „moeten dan de geloovigen, die zich van de valsche kerken afscheiden, dan maar ordeloos voortleven? Behooren er dan geen herders en leeraars, geen opzieners en diakenen te zijn? Moeten dan niet alle dingen eerlijk en met orde geschieden? en wat van dien aard meer gevraagd kan worden” — dan is Scholte's antwoord eenvoudig: „als de geloovigen zich, onder aan-

⁷⁾ Officiële stukken, p. 193/4. De kwestie van het quia of quatenus was een van de meest brandende in de kerkelijke wereld rondom de Afscheiding. Volgens het oude Dordtsche onderteekeningformulier moesten de predikanten instemmen met de drie formulieren van eenigheid omdat (quia) deze overeenkomen met de Heilige Schrift. In de door het Synodale Bestuur van het Ned. Herv. Kerkgenootschap, opgestelde nieuwe onderteekeningformule was deze verklaring listig ondermijnd. Predikanten moesten nu te goeder trouw aannemen en hartelijk gelooven „de leer, welke overeenkomstig Gods heilig Woord in de aangenomen Formulieren van Eenigheid is vervat”. Dit kon men opvatten als een verklaring, dat men die leer aanvaardde voor zoover (quatenus) zij met Gods Woord overeenkwam. En zoo deden de meeste predikanten het nu ook inderdaad. Door deze formule was feitelijk de leervrijheid erkend. Merkwaardig is dat Scholte deze zaak niet interesseert.

⁸⁾ Idem, p. 217.

UIT HET POLITIEKE EN SOCIALE LEVEN

LANDELIJK CONGRES VAN GEREFORMEERDEN (VRIJGEMAAKT) TOT BEZINNING OP HUN HOUDING TEN OPZICHTE VAN DE A.R. PARTIJ.

Naar aanleiding van de vele verzoeken, die ons bereikten, om nogmaals (doch nu landelijk) bijeen te komen ter bespreking van onze houding t.a.v. de A.R. Partij en „politiek kunnen wij U mededeelen, dat de A. R. Studieclub „Marnix van St. Aldegonde” te Schiedam bezig is zulk een congres te organiseren. Reeds kan worden bericht, dat in principe Zwolle als vergaderplaats is gekozen.

Nadere gegevens volgen spoedigst.

Secr.

J. van Katwijk,

J. v. Avennestr. 45 b, Schiedam.

UIT DE BUITENLANDSCHE KERKEN

OM HET VERBOND.

Nu willen wij zien, hoe ds H. Hoeksema denkt over het verbond. Ik behoef niet te zeggen, hoe gespannen onze aandacht daarvoor moet zijn. Meer dan ooit zijn wij in den zwaren kerkstrijd weer tot het besef gekomen van wat Gods verbond met ons en onze kinderen voor ons beteekent. De lasterlijke aanklachten van onze tegenstanders versterken ons daarin van week tot week.

We geven het woord aan ds Hoeksema, zooals hij zich uitgesproken heeft in zijn boekje: „De geloovigen en hun zaad”. Na een scherpe afwijzing van de verbondopvatting van prof. Heijns hooren we hem zeggen: het verbond Gods is niet een zekere „weg of wijze der zaligheid, waarop God ons de heerlijkheid zou doen deelachtig worden, zooals vele anderen het verbond omschrijven, daardoor feitelijk loochnende het eeuwige van Gods verbond; (het bestaat) ook niet in een zekere overeenkomst tusschen twee partijen, waarbij van weerszijden aan zekere voorwaarden moet worden voldaan, zooals dikwijls de voorstelling is (immers, het verbond is Godes en Hij schenkt aan Zijne vrienden alles, wat tot den strijd en het leven des verbonds noodig is); maar in deze levende vriendschapsbetrekking, waardoor God de Heere de soevereine vriend van Zijn volk is en zij de vriend-knechten des Heeren zijn, in Zijne gemeenschap deelende, door genade Zijn leven bezittende en openbarende en Zijn strijd strijdende in het midden der wereld”.¹⁾ Nog

roeping van 's Heeren naam, vereenigen tot het lezen en hooren van Gods woord, tot het stichten van elkan- der met psalmen, lofzangen en geestelijke liederen; dan dit is reeds, volgens de Goddelijke orde, in de Apostolische schrift aangewezen”. De zin loopt niet erg vlot, maar de bedoeling is duidelijk: om het kerkelijke institueeren geeft Scholte niet veel⁹⁾.

Ten aanzien van de Afscheiding verklaart Scholte heel eerlijk, dat hij, ook na dertig jaar, ten volle overtuigd is, dat voor zoover 't hem betreft, „die stap onvermijdelijk noodzakelijk was, wilde (hij) niet ontrouw worden aan den Heere; die (hem) gesteld had in de bediening des Woords”. Ook „over het oefenen van gemeenschap met andere afgescheidenen”, zoo gaat hij verder, „gevoel ik geen beschuldiging of verwijt, dewijl die in mijn hart gegrond was op de waarheid van de gemeenschap der heiligen, en ik nooit eenige afkeerigheid gekoesterd of betoond heb tegen niet afgescheidenen geloovigen”. Evenmin voelt Scholte eenige zelfbeschuldiging ten opzichte van zijn „standpunt tegenover de wereldlijke regeering” — Scholte vroeg het eerst zonder anderen te raadplegen een koninklijke erkenning voor zijn gemeente —, want hij heeft „altoos aan Cezar gegeven wat Cezars was, en de wereldlijke regeering geëerbiedigd, alleen weigerende daaraan te geven, hetgene Godes was.” Maar hij gevoelt wel „leedwezen” over de kerkelijke handelingen, die op de afscheiding gevolgd waren. „Na het terugzien op het verleden geloof ik, dat ik beter zou gehandeld hebben met, overeenkomstig het licht, door God mij toen reeds in Zijn woord geschenken, mij niet te begeven in zulk een kerkelijke tezamenvoeging, als er gevormd is geworden..... Ik geloof, dat ik wat mij betreft, beter zou gedaan hebben, met eenvoudig voort te gaan met prediken en doopen en gemeenschap houden met de geloovigen in de breking des broods en de geboden, zonder mij in te laten met kerkelijke organisatie”.¹⁰⁾

Inderdaad, dit is een typisch individualistische re- denreering.

⁹⁾ Idem, p. 223.

¹⁰⁾ Idem, p. 213/4.

duidelijker wordt zijn bedoeling in een volgende uitspraak: „Zoo is dan thans Gods verbond het leven der vriendschap Gods in Christus. In dat verbond zijn geen aanbiedingen en geen voorwaarden. Het verbond is louter Godes. Hij richt Zijn verbond op, Hij verkiest en zaligt” (pag. 51).

Hier hooren we al verschillende uitspraken, die onze tegenstanders veel vreugde zullen geven. Vooral die uitspraak: „in het verbond zijn geen aanbiedingen en geen voorwaarden” kennen we als een veel gebruikte bewering in synodale strijdschriften. En de beschuldiging, dat de eeuwigheid van Gods verbond feitelijk geloofend wordt, is ook ons niet vreemd!

Verder spreekt ook ds Hoeksema over „het verschil tusschen het historisch-uitwendig verbond en zijn geestelijke kern” (59). En na een betoog, dat de leden der kerk met hun kinderen moeten worden aangesproken en behandeld als het volk Gods, heiligen en geliefden in den Heere, onderscheidt hij „een verkoren kern en een verworpen bolster”, en zegt dan: „In dezen zin genomen nu, hebben wij dan ook niet het allerminst bezwaar om te spreken van een uit- en inwendig verbond der genade. Als slechts de organische idee wordt vastgehouden. En als slechts gehandhaafd blijft, dat het geheel van Gods kerk op aarde, van de geloovigen met hun zaad, niet mag worden genoemd en behandeld overeenkomstig den aard van den verworpen bolster, maar moet worden genoemd met den naam van Israëel” (68). „Altijd naar den Schriftuurlijken regel, dat het geheel van het organisch bestaan van Gods kerk in de wereld genoemd moet worden en behandeld overeenkomstig het karakter van den uitverkoren kern. En wie het toch anders doet, verongelijkt de gemeente en handelt niet naar Gods Woord” (69).

Maar hoe staat het dan met de belofte des verbonds? Daarover zegt ds Hoeksema het volgende: „Als God iets belooft, dan staat het ook rotsvast, dat Hij het beloofde zal zeken. Er is geen verschil in zekerheid tusschen de belofte en de vervulling, tusschen de voorwerpelijke schenking en de onderwerpelijke toepassing. Al wat God belooft, dat doet Hij ook gewisselijk, en wien Hij iets belooft, dien zal Hij het ook zekerlijk doen toekomen” (12). ds Hoeksema bestrijdt prof. Heijns, omdat die de belofte „betrekkelijk en voorwaardelijk” heeft genoemd, en omdat deze wel beweerde, dat het wezen des verbonds in de belofte ligt, maar met zijn voorstelling „bepaald den Remonstrantschen kant heenzelfde” (12). We hooren ds Hoeksema daarentegen poneeren: „God belooft niet aan ieder hoofd voor hoofd, die behoort tot het zaad des verbonds in den historischen, zichtbaren, uitwendigen zin des woords, dat God zijn God wil zijn en hem zaligen wil. Hij schenkt in den objectieven zin des woords, om met prof. Heijns te spreken, niet aan allen hoofd voor hoofd Zijne zaligheid en de weldaden des verbonds” (12—13). En wat den doop betreft zegt ds Hoeksema: „Ook kan de grond voor den kinderdoop niet liggen in een belofte als wezen des ver-

¹⁾ Pag. 39—40 (enkele drukfouten in deze passage heb ik verbeterd).

Zooals haast vanzelf bij deze geestesgesteldheid te verwachten was, vinden we bij Scholte ook spiritualistische tendenzen. Bijzonder duidelijk komt dit aan het licht, als we lezen, dat Scholte op de aanmerking, welke onderling Klijn van Utrecht op zijn prediking maakte, namelijk, dat deze niet genoeg noodigde tot bekeering en geloof, antwoordde, „dat het hem niet vrijstond de leiding des Geestes te veranderen of tegen te werken”¹¹⁾.

Deze overtuigingen hebben Scholte van meet af aan bezield en beheerscht en — ontzaglijk veel verdriet bezorgd. En wat nog erger is: ze hebben zijn werk voor een groot deel tot onvruchtbaarheid gedoemd.

Scholte wordt door een zijner biografen geteekend als een jonge man met „een helder verstand, groote geestesgaven en een vlug begrip; hij was zeer vatbaar voor indrukken, eerlijk, driftig, doorzettend, eigenzinnig, weigemaakt, innemend van voorkomen, geboren redenaar, gemakkelijk in den omgang met allerlei menschen”.¹²⁾ Dit karakter, vooral toen het in dienst gesteld werd van de zoo juist geteekende levensopvatting en kerkbeschouwing moest leiden tot eenzaamheid en isolement, ondanks alle „wil” tot gemeenschap. Zonder de altijd ook institutioneel bestaande kerk is nu eenmaal een waarachtige gemeenschap nooit bereikbaar. En zoo zien we dan Scholte successieel in botsing komen met en zich verwijderen van Kohlbrügge, Van Velzen, De Cock, den geheelen kring der Afscheidenen in Nederland! En wanneer hij later naar Amerika gaat, komt hij eveneens, na veel ellende en verdriet, ten slotte toch weer met weinigen alléén te staan te midden van de velen voor wie hij zich eenmaal alles had getroost. En nergens in de Nederlandsche koloniën van Amerika verdeelden zich de geloovigen in zooveel verschillende groepen en richtingen als juist in Fella, de stad van Scholte, den man van de boven- en buitenkerkelijke eenheid¹³⁾.

C. V.

¹¹⁾ Notulen van den Kerkeraad te Utrecht, 6 Febr. 1838, art. 6, geciteerd in „De Bazuin” van 17 Maart 1923.

¹²⁾ J. A. Wormaer, Het leven van Hendrik Peter Scholte, Nijverdal, 1915, p. 6.

¹³⁾ Idem, p. 222.

bond
uit C
het
He
„Het
voor
gold,
geen
alleen
worp
neem
den
(75)
St
z e g
waar
zegel
is m
even
len. J
alotti
Imma
is, di
verze
De
nen v
even
heeft
uitdr
reder
kamp
Na
van r
de g
Een
ma r

ST

Zee
Hie
Janua
geven
geleg
vraag
wel d
tucl
van h

Voor
uit cla